

بررسی تطبیقی روابط اجتماعی سبک زندگی دینی و سبک زندگی مدرن

با تاکید بر جامعه ایران

فرانک سیدی^۱

محمد رحیم بیرقی^۲

چکیده

دنیای مدرن دارای متنی فرهنگی است که در آن عناصر فرهنگی به منصفه ظهور می رسند و تمام تعاملات اجتماعی و کنشهای افراد در این بستر فرهنگی شکل می گیرند و معنای شونند. این مقاله به تبیین این تعاملات که خود موجب پدیداری سلیق فردی و سبک زندگی افراد می شود با دورویکرد دینی و جامعه شناختی می پردازد. همچنین با در نظر گرفتن اینکه در جامعه ایران که فرهنگ غالب مذهبی است، در اکثر موارد شاهد سبک زندگی مدرن مصرفی هستیم، که چالشهایی را بوجود آورده، و در این مقاله به اختصار به آن پرداخته می شود. ادبیات نظری این مقاله برگرفته از نظرات جامعه شناسان والهیون است. روش تحقیق حاضر تحلیلی - تبیینی است. ابزار جمع آوری اطلاعات اسناد و مدارک موجود از طریق تحلیل محتوای (تعریف درون متنی) می باشد. بررسی ها نشان میدهد، به تدریج که محیط و تعاملات اجتماعی انسان از جامعه سنتی فاصله می گیرد، سبک زندگی مدرن بیشتر متجلی می شود و در جامعه ایران که فرهنگ مذهبی غالب است، الگوی سبک زندگی مدرن و مصرفی موجب تقابل گردیده است و پیامدهایی را به همراه داشته است. در صورتیکه با ایجاد تلاش در جهت سبک زندگی دینی و تقویت ایمان مذهبی می توان چالشها را تقلیل داد و با رهایی افراد از خود بیگانگی آنها را به هویت دینی خود رهنمون کرد. نگارندگان مقاله معتقدند که سبک زندگی دینی خودیکی از راهکارهای اقتصاد مقاومتی است.

کلید واژه ها: هویت، سبک زندگی، فرهنگ زندگی، عقل معاش، سبک زندگی دینی.

E.mail: F-Saidy@iau-arak.ac.ir

^۱ - استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

E.mail: m_r_beyraghi@yahoo.com

^۲ - کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث از دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

مقدمه

بروز فرهنگ را می توان در کنشها، نوع انتخاب و سبک زندگی افراد مشاهده کرد. سبک زندگی ترجیحات افراد را نشان می دهد و در اوقات فراغت، شیوه های معاشرت، اثاثیه منزل، آداب سخن گفتن، نوع موسیقی مصرفی، لباس و پوشاک مصرفی، آرایش و ظاهر فرد جلوه گر می شوند. البته می توان گفت، این موارد همه عناصر هویتی هستند که افراد با داشتن و نشان دادن آنها هویت خود را تعریف می کنند، به عبارتی این عناصر شاخصهای سبک زندگی هستند که با عاداتی شدن آنها ما دیگر حساسیت خود را نسبت به آنها از دست داده ایم. به قول سیسرو گاهی بعضی چیزها به گونه ای برای ما عاداتی می شوند که حساسیت مان را نسبت به آنان از دست می دهیم. به نظر می رسد که سبک زندگی هم یکی از این موارد است. اگر سبک زندگی را مجموعه ای از رفتارها بدانیم که فرد نه تنها نیازهای خود را برآورده می سازد، بلکه روایت های خاصی که برای هویت شخصی خود برگزیده است را در برابر دیگران مجسم می کند، بنابراین لازم است برای حفظ هویت ایرانی و اسلامی خود به این امر توجه کنیم که شیوه زندگی مان متناسب با اعتقادات مان باشد.

بیان مساله

سبک زندگی در جوامع امروزی نقش مهمی در زندگی مردم بازی می کند چرا که با مسائل کلیدی و حساسی همچون مصرف، هویت (تمایز) فردی و اجتماعی، فعالیت بخشیدن به قدرت تشخیص و انتخاب یا حداقل ایجاد احساس آزادی عمل پیوند خورده است؛ مسائلی که پاره ای از بنیادی ترین وجوه انسانی را بیان می کند. بدین ترتیب اهمیت سبک زندگی در این است که سطحی ترین لایه های زندگی (از آرایش مو لباس گرفته تا حالت بیان و ژست صورت و بدن) را به عمیق ترین لایه های آن پیوند می زند. (مهدوی کنی، ۱۷-۱۸)

امروزه روانشناسان نام اضطراب را به این عصر داده اند از سوی دیگر سازمان بهداشت جهانی، امسال را به نام افسردگی نامگذاری کرده است. این در حالی است که در جامعه مدرن شاهد افزایش امکانات و سبک زندگی های مدرن هستیم. بررسی موضوع سبک زندگی در جوامع در حال گذاری همچون جامعه ایران و آن هم با توجه به ساختار دینی، می تواند چالش های متعددی در پی داشته باشد. از یک طرف شاهد دنیای مدنی هستیم که در آن ارزش هایی همچون مصرف گرایی، نسبیست اندیشی و فرد گرایی حاکم است و نوعی سبک زندگی را تبلیغ می کنند که مبتنی بر مصرف گرایی است، اما از طرف دیگر دین اسلام با تمسک به حقایق دینی و ایجاد ارزش هایی همچون برادری و برابری، بذل و بخشش، قناعت، ایثار و از خود گذشتگی، دید و باز دید با دوستان و خویشاوندان و مخالفت با هرگونه اسراف، شیوه ای از زندگی همسان را ترویج و تبلیغ می کند. با توجه به اینکه دین به عنوان متغیری فرهنگی، از طریق جهت دهی و شکل دهی به جهان بینی، نگرش ها، باورها و به طور کلی اهداف ارزشی و قواعد هنجاری بر سبک زندگی انسان تأثیری گذارد. پس می توان این پرسش را مطرح نمود که چرا در جامعه مذهبی ایران، تا حد زیادی شاهد سبک زندگی مدرن مصرفی هستیم؟ بنابراین مسئله بودن موضوع از بعد تحلیلی نقشی است که می تواند موجب آرامش و تقویت هویت دینی و قرب الهی در بعد فردی و قناعت و ورزی و توسعه و پیشرفت و انسجام اجتماعی در بعد اجتماعی گردد. نکته دیگر آنکه شکل گیری هویت در جامعه معاصر بیشتر از آنکه ساختی باشد منبث از سبک زندگی افراد است که در بستر زندگی اجتماعی انسان معنا می یابد. از سوی دیگر شکل گیری سبک زندگی در ارتباط با فرهنگ مسلط بر جامعه و گاهی اوقات در تقابل با آن قرار می گیرد. در این مقاله با توجه به جامعه ایرانی و اسلامی به نظر می رسد این تقابل ایجاد گردیده و هدف این است که با آگاهانیدن افراد جامعه و برگرداندن افراد به سبک زندگی دینی مرتبط با فرهنگ مسلط، هویت افراد حفظ گردد. توجه به برخی پیامدهای منفی خود آرایی افراد در عرصه عمومی جامعه ایران مانند تشدید اختلافات هنجاری در فرهنگ رسمی جامعه و مصرفی شدن جامعه و پیامدهای اقتصادی آن از جمله دیگر ضروریات است.

سبک زندگی

سبک زندگی در تمامی کنش ها و رفتارهای فرد و در تعاملات و ارتباطات وی با دیگران، طبیعت و به طور کلی محیط اجتماعی اطراف که معمولا قابل مشاهده، توصیف و اندازه گیری است، قابل مشاهده است. از این منظر سبک زندگی جنبه های عینی، مشهود و ملموس فرهنگ و نظام ارزشی در یک جامعه است. سبک زندگی را می توان در اوقات فراغت، تفریح، رفتارهای جنسیتی، علائق حرفه ای و شغلی، پوشش، علایق هنری، ادبیات

ورزش، زبان و غیره مورد بررسی قرار داد. به طوری که یکی از مهم ترین شاخص ها برای سنجش تجربی آن در اوقات فراغت و تفریحات است، زیرا این مقوله، جایی است که افراد با آرامش خاطر و بنا بر سلیقه شخصی و آزادانه و یا داوطلبانه خود آن را برمی گزینند و بدین لحاظ به شیوه کاملاً داوطلبانه و آسان تری می توانند علائق، ذهنیات و تمایلات خود را در آن به کار گرفته و دنبال نمایند.

در جامعه شناسی، سبک زندگی همان آفرینش و خلق هنرمندانه یک راه و روش خاص با توجه به امکانات موجود و پایگاه اقتصادی-اجتماعی و همچنین محدودیت های فردی و اجتماعی تعریف شده است و هنر فرد در کشف انتخاب مناسب ترین و خردمندانه ترین راه برای پاسخ به توقعات و تحقق اهداف است. از دیدگاه های نظری موجود چنین استنباط می شود که سبک زندگی یک روش زندگی، الگوی عمل، مجموعه عملکردها، روش سازماندهی، ترجیحات رفتاری و مادی و همچنین الگوی مصرف است که گزینش آن علاوه بر اینکه بر سلیقه و علاقه افراد استوار است، به منابع و امکانات در دسترس، موقعیت اجتماعی فرد، زمینه اجتماعی و بافت و ساختی که فرد در آن قرار گرفته است، مربوط می باشد.

ارزش و تحول ارزشی

اولین محققان سبک زندگی ارزشها را از اصلی ترین منابع سبک زندگی دانسته اند. ارزشها در شکل دادن سبک زندگی از دو منظر قابل توجه اند. هم ارزشهای فعلی فرد و هم برخی سبک های زندگی حاصل تحول ارزشی در جامعه و تلاش افراد به منظور وفق دادن خود با نظام ارزشی جدید (فاضلی، ۸۹).

در جامعه معاصر تحولات ارزشی بیشتر مورد نظر است. در همین مورد دگرگونی های فرهنگی و اجتماعی ناشی از مدرنیته در دهه های اخیر مورد توجه گیدن قرار گرفته است. نظم و ترتیبات مابعد سنتی، خود مبدل به یک پروژه بازتابی می شود و بازتابی بودن سبک زندگی اشاره ای است به استفاده از اطلاعات مربوط به شرایط فعالیت به عنوان ابزاری برای تنظیم و تعریف مجدد و قاعده مند معنا و چستی رفتار (رحمت آبادی، ۲۴۰) به نظر می رسد در جامعه مدرن ایران ارزشهای جدید نسبت به ارزشهای دینی پیشی گرفته اند. بنابراین با توجه به تغییرات ارزشی صورت گرفته در دوران معاصر هم در بعد فردی و هم در بعد اجتماعی نگارندگان در صدد است با تبیین ارزشهای اسلامی، و آگاهی دادن زمینه برای تغییر ارزشها از ارزشهای مبتنی بر مصرف گرایی به ارزشهای دینی مبتنی بر فرهنگ غالب جامعه را فراهم نماید.

بحث های امروزی سبک زندگی

بحث های امروزی سبک زندگی بیشتر با دو مبحث مربوط است. فراغت در جامعه معاصر از رابرت در سال ۱۹۹۹ و سبک زندگی جوانان در دنیای در حال تحول از میلز در سال ۲۰۰۰ می باشد. رابرت در زمینه سبک زندگی و تئوری هایی که در خصوص آن ساخته شده است. به رد دیدگاه های کلان پرداخت و در این زمینه اشاره به دیدگاههایی چون مارکسیسم، فمینیسم، ساختارگرا و یا دیدگاه نئولیبرال ها دارد. او به شدت مخالف دیدگاههایی بود که کنشگر اجتماعی را موجودی منفصل در تعیین سبک های زندگی خود می دانستند. اصطلاح کلیدی او در این زمینه این بود که مصرف کننده قدرت انتخاب دارد و اسیر ساختارهای ساخته و پرداخته جامعه شناسان نیست. به نظر می رسد، تغییرات به وجود آمده از زمان مارکس تا دوره کنونی در سرمایه داری و عبور از مرحله تولید به مرحله مصرف و در کنار آن بهبود وضعیت نسبی طبقات متوسط و پایین در آمریکا و اروپا ورشد و گسترش طبقه متوسط نوعی استقلال عمل فردی و آزادی های افراد را برای انتخاب ایجاد کرده است. به نظر چانی سبک های زندگی را باید «پاسخهای کارکردی به نوگرایی دانست» (Chaney, 4)

«در دهه اخیر سازه های اجتماعی که در بستر هویت معنا پیدا می کند مثل طبقه (نظام تولید) از بین رفته است.» (چاوشیان، ۵).
«جهت گیری جامعه شناسی معاصر به سمت پذیرش اهمیت روبه افزایش مصرف سبک زندگی در شکل دادن به هویت شخصی و جمعی است.» (گیدنز، ۱۱۹، ۱۳۸۲)

مباحث بنیادی در سبک زندگی

در مباحث جامعه‌شناسی، شالوده‌های تمایزات اجتماعی در چند مقوله تعریف می‌شود. در جامعه سنتی و مدرن، مبنای هویت اجتماعی بیشتر ویژگی‌های انتسابی بود. در حالیکه در جامعه مدرن دو عامل «موقعیت فرد در نظام تولید» که در مفهوم طبقه متبلور می‌شود و جدیدتر از آن سبک زندگی مبنای هویت اجتماعی است. بدین ترتیب اگر ما هویت اجتماعی را مجموعه‌ای از ارزش‌ها و الگوهای رفتاری و نگرش‌های متفاوت گروه‌های اجتماعی بدانیم اینها همگی تابعی از نوع «سبک زندگی» می‌شود (نیک‌زاد، ۱۸۲)

مفهوم سبک زندگی اولین بار توسط ماکس وبر و اندکی پس از وی توسط روانشناس آلمانی آلفرد آدلر مطرح گردید. برنخستین کسی است که از شیوه‌های زندگی و یا سبک زندگی به مثابه یکی از سه عامل تعیین‌کننده قشرهای اجتماعی سخن می‌گوید. (تیر، ۱۹)

از سوی دیگر وبر معتقد است، هر چه در یک جامعه ارزش‌های مادی بیشتر گسترش یابند، میزان پایداری مذهبی - اعتقادی مردم کاهش می‌یابد. (فروند، ۱۹۲)

از نظر زیمل سبک زندگی، تجسم تلاش انسان است برای یافتن ارزش‌های بنیادی یا به تعبیری فردیت برتر خود در فرهنگ عینی اش و شناساندن آن به دیگران، به عبارت دیگر، انسان برای معنای مورد نظر خود (فردیت برتر) شکل (صورتها) رفتاری را برمی‌گزیند. زیمل توان چنین‌گزینشی را سلیقه و این اشکال به هم مرتبط را سبک زندگی می‌نامد. (زیمل، ۱۹۰۸، ۳۱۴)

بورديو در کتاب "تمایز" شیوه‌هایی را تحلیل می‌کند که گروه‌های هم‌رده و هم طبقه خود را به وسیله آن از الگوهای مصرفی گروه دیگر متمایز می‌سازند. بورديو نشان می‌دهد که چگونه گروه‌های خاص به ویژه طبقات اجتماعی - اقتصادی از میان انواع کالاها مصرفی، روش‌های لباس پوشیدن، غذا خوردن، آرایش کردن، مبلمان و تزئین داخلی منزل و... انتخاب‌هایی را انجام می‌دهند تا روش زندگی مجزای خود را مشخص و خود را از دیگران متمایز کنند.

به اعتقاد گیدنز انسان دوره مدرنیته متأخر با تنوع گسترده‌ای از انتخاب‌ها روبه‌روست. از نظر او این تنوع زیاد امنیت هستی‌شناختی را با مشکل مواجه می‌سازد. از همین رو افراد برای آنکه مجبور نشوند در هر لحظه تصمیمی اتخاذ کنند، مجموعه‌ای از انتخاب‌ها را به صورت الگومند می‌پذیرند. گیدنز می‌گوید سبک زندگی را می‌توان مجموعه‌ای کم و بیش جامع از عملکردها تعبیر کرد که فرد آنها را به کار می‌گیرد. این عملکردها نیازهای جاری او را در برابر دیگران مجسم می‌سازد. در دیدگاه گیدنز سبک زندگی مجموعه‌ای نسبتاً منسجم از همه رفتارها و فعالیت‌های یک فرد معین در جریان زندگی روزمره است. (گیدنز، ۱۲۰)

در جوامع مدرن برخلاف سنتی انسان باید خود نقش‌هایش را بسازد، از این رو هویت اهمیت افزون‌تری یافته است. یکی از عواملی که گیدنز در بحث هویت بر آن تاکید می‌کند رسانه‌ها هستند. رسانه درک فرد از روابطش را تغییر می‌دهد. اطلاعات و افکاری که رسانه‌ها در جامعه منتشر می‌کنند فقط بازتابی از جهان اجتماعی نیست، بلکه یکی از عوامل و نیروهای موثر در شکل‌دهی جهان اجتماعی است. این رسانه‌ها در بازاندیشی مدرن نقش محوری دارند و گزینه‌های انتخاب‌ها را مشخص کرده و سبک‌های زندگی را به ما معرفی می‌کنند. در نزد گیدنز سبک زندگی و هویت از مهم‌ترین مولفه‌های زندگی بازاندیشانه در عصر جهانی است. منظور گیدنز از بازاندیشی هویت این است که در جامعه مدرن، انسانها دائماً هویت خود را خلق و تصحیح می‌کنند و اینکه که هستند و چگونه اینگونه شده اند را مرور می‌نمایند و به هویت خود آگاهی دارند. (گیدنز، ۲۴-۲۵)

به نظر چانی سبک‌های زندگی را باید پاسخ‌های کارکردی به نوگرایی دانست. «به نظر می‌رسد تغییرات بوجود آمده از زمان مارکس تا دوره کنونی در سرمایه‌داری و عبور از مرحله تولید به مرحله مصرف و در کنار آن بهبود نسبی طبقات متوسط و پایین در اروپا و آمریکا و رشد و گسترش طبقه متوسط نوعی استقلال عمل فردی و آزادی‌های افراد را برای انتخاب ایجاد کرده است.

سبک های زندگی به منزله مجموعه اعمال گرایش هایی که در متن خاص معنی می یابند، وابسته به صورت های فرهنگی هستند. سبک های زندگی برای خود یک حالت و شیوه ای برای استفاده از کالاها، مکانها و زمان های خاص است که یک گروه را مشخص می کند. مادرعین حال بیانگر کلیت تجربه اجتماعی آنها نیست. (Channey, 5)

سبک زندگی	معرف
سبک زندگی در ۱۹۲۰	طبقه اجتماعی
سبک زندگی در دوره مدرن	فرهنگ مصرف و هویت

دین و سبک زندگی

از آنجا که دین انبوهی از ارزشهای متفاوتی و اخلاقی را همراه با مجموعه ای از دستورالعمل های زندگی برای آدمیان دارد، آموزه های مذهبی در شکل گیری سبک خاص برای حیات فردی و اجتماعی افراد موثر است و بررسی نقش دین و باورهای دینی می تواند به دریافت نکات تازه ای از حیات زندگی انسان منجر گردد.

اگرچه دنبال مفهوم دین در مطالعات سبک زندگی باشیم، از آن جهت که این مطالعات در غرب انجام شده و پیوسته در غرب با بی تفاوتی نسبت به دین مواجهیم که بیشتر به کارکرد دین می پردازند و کارکردهای متفاوت و بعضاً متناقضی را برای دین قائلند، چندان توفیقی نمی یابیم، اما در این مقاله به تاثیر ارزشها و نظام ارزشی در سبک زندگی و تعاملات و مقایسه دوسبک پرداخته می شود، یافته های مطالعاتی در خصوص پیوند دین و سبک زندگی به خصوص در جوامعی مانند ایران که نقش دین در عرصه های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حتی اقتصادی بسیار پررنگ است و ساختارها با رنگ و بوی ارزشی و دینی شکل گرفته اند، بسیار جالب خواهد بود.

دورکیم از اولین کسانی است که به تاثیر دین در زندگی بشر می پردازد، اما غفلت او در این حوزه؛ تقلیل جایگاه دین به اموری صرفاً اجتماعی است که نقش پیوند دهنده اجتماعی را بازی می کند و با توسعه جوامع امروزی جایگزین های دیگری برای دین تعریف خواهد شد که حس همبستگی گروهی را تایید و تقویت نماید (گیدنز، ۵۰۴)

دسته بندی تعاریف دین

دسته یکم: تعاریف وجودی و ماهوی یا تعریف در مقام «باید» و تعریف در مقام «هست». برخی از دین پژوهان در تعریف دین به مقام بایسته آن توجه کرده اند و مثلاً گفته اند: دین عبارت است از مجموعه ای از آموزه ها و گزاره هایی که از سوی خداوند در اختیار بشر قرار می گیرد. عده ای نیز به دین تحقق یافته در حیات اجتماعی انسان ها و یا دین نازل شده در کتاب و سنت توجه نموده اند. جامعه شناسان، روانشناسان و مردم شناسان که در پژوهشهای دینی به رفتارها و نهادهای دینی و کارکردهای دین محقق در جامعه، عنایت بیشتری نشان می دهند از این گروهند.

دسته دوم: تعاریف لغوی و اصطلاحی.

دسته سوم: تعاریف درون متنی دینی و بیرون متنی دینی.

دسته چهارم: دین در یک ساختار کلی و فراگیر به تعاریف مفهومی، ماهوی یا توصیفی، اخلاقی، ارزشی یا هنجاری، کارکردگرایی یا روان شناختی و جامعه شناختی، تعاریف غایت گرایانه، تعاریف مرکب و مختلط یا عام و جامع نگر تقسیم می شود.

تعاریف درون متنی دین بدون شک یکی از مهم ترین روش های کشف چیستی دین، مراجعه به قرآن و سنت است؛ زیرا دین فعل خداست و او و فرستادگان او بیش از دیگران از حقیقت دین آگاهی دارند؛ بنابراین اساس تعریف دین را در ساحت قرآن و روایات پی می گیریم. (خسروپناه، ۵۱-)

(۵۲)

بنابراین در این مقاله با توجه به تعاریف درون متنی به بررسی و تعریف سبک زندگی دینی می پردازیم.

سبک زندگی دینی

در سوره زمر آیه ۱-۳ می خوانیم، قرآن کتابی است که از سوی خداوند عزیز و حکیم نازل شده است. در تفسیر نمونه در خصوص این آیه، اینگونه مطرح شده که هر کتابی با نازل و نویسنده آن شناخته می شود و این کتاب بزرگ آسمانی از علم خداوند قادر و حکیمی، سرچشمه گرفته که هیچ چیز در برابر قدرت بی پایانش، مشکل نیست و یقین پیدا می کنیم که محتوای آن حق است و سراسر حکمت و نور و هدایت است. هدف از نزول این کتاب دادن دین خالص به انسانها است. دین را هم مجموعه حیات مادی و معنوی انسان معنا می کند که بندگان خالص خدا باید تمام شئون زندگی خود را برای او خالص گردانند. دین خالص راهم بایستی از خدا گرفت، چرا که هر چه ساخته و پرداخته افکار انسانها است، نارسا و آمیخته با خطا و اشتباه است (مکارم شیرازی، ۱۹/۳۸۲-۳۸۶)

در تفسیر مجمع البیان نیز در خصوص این آیات آمده است: «خداوند سبحان شان قرآن را بزرگ شمرده و مکلفان و مردم را به برپا داشتن معارف آن و پیروی از دستورات و نواحی آن تشویق و تحریص کرده و می فرماید و فرستادن این کتاب است از خداوند عزیز که متعالی و برتر از شبیه و مثال است حکیم در کردار و گفتار است. خداوند خود را به عزت ستوده است تا از مخالفت کتابش هشدار دهد و به حکمت ستوده است تا اعلان کند که کتابش را حفظ کرده تا بدون تغییر به دست مکلفان برسد.» (طبرسی، ۹/۱۳-۲۱)

در تفسیر المیزان نیز می خوانیم این کتابی است نازل شده از خدای عزیز و حکیم (طباطبایی، ۱۷/۳۵۲) همچنین در تفسیر سوره زخرف آیه ۴۱-۴۵، مطرح می شود که به فرهنگ و مفاهیم قرآن چنگ بزن. در این آیه خداوند به پیامبرش می فرماید که به علوم و مفاهیم قرآن و فرهنگ و مقررات آن چنگ زند و با قلبی استوار و اراده ای تزلزل ناپذیر به آنچه بر او وحی می گردد، عمل کند. (طبرسی، ۲۴۹) در تفسیر آیات ۱-۳ سوره مائده که خداوند می فرماید: «امروز است که دین شما را تکمیل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و امروز است که دین اسلام را برای شما پسندیدم.» اینگونه تفسیر شده است که تمام بودن هر چیز منتهی شدن آن به حدی است که دیگر احتیاج به چیزی خارج از خود نباشد و نعمت زمانی است که با غرض الهی موافق باشد و آن غرضی را که خداوند این موجودات را بدان جهت خلق کرده تامین شود. آنچه خداوند خلق کرده که او را مدد کند در اینکه راه سعادت حقیقی خود را سریع تر طی کند و سعادت حقیقی بشر نزدیکی به خدای سبحان است، که آنهم با عبودیت و خضوع در برابر پروردگار حاصل می شود. (طباطبایی، ۵/۲۸۸-۲۸۹)

پس می توان به این امر رسید که قرآن کتابی است که از سوی خداوند برای هدایت بشر فرستاده شده است، و از آنجا که سبک زندگی هر آنچه که در متن زندگی است، را شامل می شود پس همانگونه که در تفاسیر می بینیم بهترین معارف در خصوص سبک زندگی از قرآن و دستوراتش پدیدار می شود و سبک زندگی دینی خالص نمودن همه امور برای خداست. هر نعمتی که ما را از یاد خدا و رسیدن به او بازدارد، گرچه در دنیا نعمت است و احساس رضایت دنیوی ایجاد می کند ولی در سبک زندگی دینی به جای نعمت، عامل بازدارندگی از خدا و عذاب آواراست. در حالی که در سبک زندگی مدرن نعمتها از آن جهت مهمند که موجب پایگاه اجتماعی و تمایز یافتگی و رضایت فردی می شوند.

در تفسیر سوره ص آیه ۴۱-۴۴ در خصوص داستان ایوب و توصیف پیامبران بزرگ به او اب، کلمه او اب به معنای رجوع و بازگشت آمده است و او این در برابر عواملی که آنها را از خدا دور می سازد، اعم از زرق و برق جهان ماده، و سوسه های نفس و شیاطین حساسیت بسیار دارند، اگر لحظه ای دور شوند، بلافاصله متذکر شده به سوی او باز می گردند و اگر لحظه ای غافل شوند، به یاد او می افتند و جبران می کنند. (مکارم شیرازی، ۱۹/۳۲۴)

در تفسیر سوره ص آیه ۷۱-۸۳: داستان خلقت انسان آمده که خداوند بشری از گل می آفریند در آیه ۷۲ یاد آور می شود که اعضای بدنی او را با یکدیگر ترکیب و تکمیل کند تا به صورت انسانی تمام عیار در آید و میدن روح در آن که عبارتست از اینکه او را موجودی زنده قرار دهد و اگر روح دمیده شده در انسان را خود خدای تعالی نسبت داده و فرموده از روح خودم در آن دمیدم به منظور شرافت دادن به آن روح است. حال که از روح خودم در آن دمیدم، شما ملائکه بر او سجده کنید (طباطبایی، ۱۷/۳۲۴) و نیز آمده است: «هنگام که اعضاء و جوارح درونی و بیرونی او را بطور متناسب آفریدم بر او از روح خودم دمیدم و استفاده می شود که خاک و گل که از آن خمیره آدم و سلسله بشر گرفته شده، شرافت داد بدلیل اینکه مورد موهبت روح الهی قرار بگیرد و به منظور اعلام و یادآوری فرشتگان است که از او تقدیر نمایند و برابر او سجده نمایند و استفاده می شود که سجده برای بزرگداشت و شرافت بشراست. محور سعادت و شرافت بدن نیز همان روح متعلق به آن است.» (حسینی الهمدانی، ۱۴/۱۵۷)

زمانی که آفرینش این بشر را درست و کامل کرده و اعضاء و صورت او را تمام کردم و دمیدم در آن از روح خودم. اینکه خداوند روح را به خود نسبت داده به این جهت است که آن را تکریم و تشریف کرده باشد و خود به تنهایی بدون اسباب این کار را به عهده گرفتیم. پس چون خداوند آدم را به این حالت تکریم و احترام کرد به فرشتگان گفت، پس به روی افتید برای سجده کنندگان. (طبرسی، ۱۳۲/۲۱)

انسان موجودی معنا شده که تنها از خاک نیست، عظمت انسان از روحی است که در آن دمیده شده است، چرا که خاک این همه افتخار و استعداد و تکامل را موجب نمی گردد.

همچنین در تفسیر این آیه، یکی از روشهای موثر تربیت را، اعطای شخصیت به افراد می داند و با یاد آوری شخصیت والا و ارزش وجودی آنها، پستی و انحطاط را در شان انسان نمی داند مکارم شیرازی، ۳۵۷/۱۹

در آیه ۸۷ سوره ص: نیست قرآن مگر پندی از جانب خداوند سبحان برای تمام عالمیان که مفسر آن را دال بر اینکه مقام شامخ نبوی اعلی واجل است از آنکه داخل در متکلفین باشد، می داند (حسینی شاه عبدالعظیم، ۱۳۷/۲۱)

نیست قرآن مگر ذکر برای جهانیان، یعنی نیست قرآن مگر موعظه و پندی برای همه مردم. (طبرسی، ۱۳۷/۲۱)

قرآن ذکر است جهانی و برای همه جهانیان و برای جماعت های مختلف نژادها و امتهای گوناگون و خلاصه ذکر است که اختصاص به قومی ندارد تا کسی در برابر تلاوتش از آن قوم مزدی طلب کند یا برای تعلیمش پاداشی بخواهد بلکه این ذکر برای همه عالم است. (طباطبایی، ۳۴۷/۱۷)

موعظه و تذکره جامعه اسلام است و معارف و مواعظ آن اختصاص به قوم و طایفه ای ندارد بلکه جهانی است و برنامه آن تهذیب اخلاق و تعلیم فضایل و سوق جامعه اسلام به سعادت در دو جهان است. (حسینی الهمدانی، ۱۶۹/۱۴)

قرآن نیست مگر تذکر و پند و اندرز برای تمام عالمیان از جن و انس و از مردمان حال و آینده که اگر روش زندگانی خود را روی قانون و دستورات قرآن تطبیق نمایند، کامیاب خواهند شد. (اصفهانی، ۱۷۲/۷)

پس عظمت انسان برگرفته از روح الهی است، شرافت انسان و آنچه که انسان را قابل سجده گذاری می کند، دمیدن روح خداوند است، پس در سبک زندگی دینی ارزش وجودی انسان بر این اساس تعریف می شود ولی برخلاف آن در سبک زندگی مدرن انسان ارزش وجودی خود را در کالامی بیند و از این امر دور می افتد.

در تفسیر آیه های ۲۱-۲۵ سوره جاثیه در سرزنش کفر گرایان و ظالمان به تفسیر زندگی آنان پرداخته و زندگی انسانی و ضد انسانی را متمایز کرده، به نحوی که زندگی همه انسانها در نگرش اسلامی به یک شکل نیست و مثالهای آن را زندگی ابلسی (فریبکاری، دجالگری، خود بزرگ بینی، برتری جویی، آتش افروزی و خشونت طلبی، نافرمانی، حق ستیزی ستم و بیداد)، زندگی حیوانی (محروریت از خرد، اندیشه، دانش، بینش، فقدان رشد و کمال و حرکت بر اساس غرایز حیوانی) می داند. (طبرسی، ۴۳۳/۱۳-۴۴۵)

کنکاش پیرامون این تفسیر ما را به این امر می رساند که مصادیق مطرح شده در سبک زندگی مدرن معنا می یابد چرا که انسان برای تصاحب کالا و منزلتی که در آن می یابد به رقابت و خشونت و خود بزرگ بینی و... دست می زند ولی در سبک زندگی دینی به بکارگیری خرد و اندیشه و بینش یافتن و رضای خدا می بیند.

در تفسیر سوره قصص آیه ۲۷ در خصوص ازدواج حضرت موسی، مفسر به این نتیجه می رسد که در انتخاب همسر معیار امروزی ثروت، زیبایی، حسب و نسب است (سبک زندگی مدرن) در حالیکه در حدیث می خوانیم: تو در انتخاب همسر، محور را عقیده و تفکر و بینش او قرار ده و در حدیثی دیگر: چه بسا زیبایی که سبب هلاکت و ثروت که سبب طغیان باشد. (قرائتی، ۴۷/۹)

در تفسیر سوره نجم آیه ۱۳-۱۸ در مورد گفتگو خداوند با پیامبر در شب معراج اینچنین آمده است: ای احمد همچون کودکان مباح که سبز و زرد و زرق و برق را دوست دارند و هنگامی که غذای شیرین و دل پذیری به آنها می دهند مغرور می شوند و همه چیز را به دست فراموشی می سپارند. (مکارم شیرازی، ۵۱۶/۲۲)

اگر سبک های زندگی را به منزله مجموعه ای از اعمال و گرایش هایی که در متن خاص معنی می یابند، و وابسته به صورت های فرهنگی هستند، بدانیم. بنابراین می توان به این نتیجه رسید، از آنجاکه خداوند خالق و پدید آورنده هستی و انسان است و از روح خود در آن دمیده و هدف آفرینش را خلقت و رسیدن به کمال انسانها قرار داده، برای چگونه زیستن انسان در مسیر رسیدن به این اهداف، مواردی را مطرح کرده که همان

سبک زندگی است. پس سبک های زندگی دینی، مجموعه ای از اعمال و گرایشهای انسانی را می سازد که در پرتو آموزه های دینی معنا می یابد و وابسته به فرهنگ دینی است. و دین هم همان دین خالص است که تمام شئون زندگی بایستی برای خداوند خالص شود.

روش شناسی

از آنجا که پایگاه مقاله مورد نظر اکتشافی است بنابراین با روش تاریخی و مقایسه ای وبا استفاده از فن اسنادی به تحلیل محتوای متون پرداخته واز طریق درون متنی به تبیین سبک زندگی دینی پرداخته می شود.

مصادیق سبک زندگی دینی در قرآن و روایات

با نگاه به آیات و روایات شلخصه هایی از زندگی دینی به دست می آید از جمله:

لباس شهرت: رسول خدا می فرماید: هر کس لباس شهرت بپوشد خدا از او روگرداند تا وقتی که آن را کنار نهد (سیوطی، ۶۴۳/۲)

و همچنین می فرماید: هر کس در دنیا لباس شهرت بپوشد خدا روز قیامت لباسی از آتش بر او بپوشاند. (طبرسی، ۱۱۶)

اهمیت کار و تلاش: اسلام با تاکید بر تضمین روزی بندگان از سوی خدای متعال، سعی و تلاش را توصیه کرده و در قرآن می فرماید: **وان لیس للانسان الاماسی** (النجم، ۳۹). انسان جز محصول کوشش خویش مالک چیزی نیست. در بسیاری از روایات از کار و تلاش برای روزی حلال به عبادت برتر تعبیر شده است (کلینی، ۷۸/۵). امیر مومنان (ع) آن را از سحر خیزی در راه خدا کمتر ندانسته و امام رضا (ع) نیز اجرش را بیش از جهاد در راه خدا دانسته و در حدیث قدسی نه دهم عبادت معرفی شده است. (جوادی آملی، ۸۵)

امام صادق (ع) می فرماید: مسلمان را جز سه چیز اصلاح نکند: دین شناسی، شکیبایی در گرفتاری ها و مدیریت نیکو در زندگی. نیز می فرماید: کارهای بزرگ و مهم را خودت انجام بده و کارهای کوچک را به دیگران بسپار. نیز می فرماید: باید میزان تلاش تو برای معاش بیشتر از ضایع کنندگان وقت و کمتر از تلاش آزمندی باشد که به دنیایش دلخوش و مطمئن است، پس تلاش خود را در مسیر شخص با انصاف و عقیف قرار ده تا بر تر از افراد سست و ناتوان باشی و آنچه را شایسته مومن است به دست آوری [در عین حال به لطف خدا امیدوار باش] زیرا کسانی که مالی به آنها داده شود ولی سپاس نگیرند [در حقیقت] مالی ندارند. (جوادی آملی، ۹۱-۹۲)

قرآن به عنوان الگوی زندگی: و نزلنا علیک الکتاب تبیان لکل شیء؛ و ما این کتاب را بر تونازل کردیم که بیانگر همه چیز است. (النحل، ۸۹)

لزوم سختی ها و شداوند: ان الله اذا احب عبدا غته بالبلاء غتا؛ خدا زمانی که بنده ای را دوست بدارد، او را در دریای شداید غوطه ور می سازد. (خسر و پناه، ۲۸۹)

معنا دادن به زندگی انسان: معنادار کردن زندگی یکی از مهم ترین کارکردهای روان درمانی است که به نام معنادرمانی مطرح می شود. اهمیت این مطلب از آنجا روشن می شود که زندگی ما منحصر به حیات بیولوژیک نیست و برای اینکه از حیات خود بهره مند شویم و حقیقت زندگی را دریابیم، باید از پوچی دور بمانیم و این جز از طریق پاسخ به پرسش های اساسی فلسفه زیستن و اینکه از کجا آمده ام؟ در کجا هستم؟ به کجا می روم؟ میسر نیست؛ دین به این پرسش های اساسی سرنوشت ساز پاسخ می دهد. زندگی در دو حال معنادار می شود: نخست آنکه شخص یک سلسله اصول و معارفی را که زندگی او را هدیفمند سازد، بپذیرد. دوم آنکه با اعتقاد به آموزه هایی، رنج را تحمل پذیر و نامحسوس کند و آن را از زندگی خود بیرون نماید. به عبارت دیگر، زندگی با عشق، معنادار می گردد. (خسر و پناه، ۲۹۰)

انسان با سبک زندگی مدرن برای خود هدفی و عشقی قایل نیست، و با نفعی هر گونه قناعت در تولید به نابودی خود و دیگران دست می زند او معنای زندگی را در مصرف جستجو می کند.

تقدم منافع مهم تر دیگران بر منافع شخصی: باورهای دینی منشا پیدایش انگیزه های عالی و همت های والا، جهت گذشتن از منافع شخصی این جهانی و توجه به منافع اجتماعی است که به تحقق هنجارهایی چون انفاق، شهادت طلبی، ایثار و جانبازی می انجامد (النور ۳۷، انسان ۱۰ و ۷) همچنان که باعث مقابله با ستمگران و بی توجهی به منافع زودگذر دنیوی می شود (البقره، ۲۴۹، التوبه، ۵۲). (خسرو پناه، ۲۹۱)

آرامش روان: سبک زندگی مدرن موجب تنشهای روانی می شود. هنگامی که منزلت انسان با کالاهای مصرفی سنجیده می شود، بنابراین غم و غصه برای آنچه که ندارد تا به آن برسد و ترس و نگرانی از اینکه مبادا حوادث روزگار آنچه را دارد، از او بگیرد. ولی در سبک زندگی دینی همه چیز برای رضای خداوند و امید به رحمت خداوند است و خداوند انسان را به سعادت می رساند. آگاه باشید که بر دوستان خدا نه بیمی است و نه آنان اندوهگین می شوند* همانا ن که ایمان آورده و پرهیزگاری ورزیده اند* در زندگی دنیا و در آخرت مژده برای آنان است. وعده های خدا را تبدیلی نیست؛ این همان کامیابی بزرگ است.

آنچه اعصاب و روان آدمی را در این زندگی فرسوده می کند، اضطراب ها و هیجانهایی است که از شادی دستیابی به علائق مادی و ناراحتی از نرسیدن به آنها حاصل می شود و لنگر ایمان است که در طوفان این امواج، به مومنان آرامش و اطمینان می دهد. (و حید خراسانی، ۲۳)

کسی که آفریدگار و تمام آفرینش را حامی خود می شناسد، خود را در مسیر تقرب الی الله می بیند، تمام زندگی خود را تلاشی در مسیر سعادت ابدی تلقی می کند و با ظهور خیر خواهانه در جامعه، خوشبینی اکثریت افراد جامعه را از آن خود می داند، بی تردید احساس مصونیت، پیروزی و آرامش روحی می کند. تنها نگرانی که به سراغ او می آید نگرانی ناشی از قصور و کم کاری است که عاملی است برای جدیت بیشتر.

کنترل رفتار انسان: همانگونه که دورکیم مطرح می کند دین موجب همبستگی و انسجام می گردد و از سوی دیگر با دعوت انسان به گرایشهای معنوی و تربیت اخلاقی و تبیین حیات دنیوی به عنوان مقدمه ای برای زندگی اخروی، موجب کنترل رفتار انسانی و انسجام می شود ولی در سبک زندگی معاصر بیشتر نفع پرستی و لذت جویی از زندگی دنیوی و توجه به زندگی به چشم می خورد و نفع پرستی موجب می گردد که فرد در رقابت با دیگران قرار گیرد که این امر خود موجب اختلاف و درگیری انسانها می شود.

به نحوی که قرآن کریم این نفع پرستی را موجب فساد در دریا و خشکی می داند. **ظهور الفساد فی البر و البحر** (الروم، ۴۱) از سوی دیگر ایمان به مبدا و معاد و ثواب و جزا را عاملی برای کنترل نفس انسان می داند. **«و هو معکم اینما کنتم»** (الحدید، ۴)

در زندگی معنادار و خدا جویانه، نگاه انسان به هستی، به زندگی، به انسان یا انسانهای دیگر و نگاه به خودش تغییر می کند. بازتاب این دگرگونی در دو حوزه حیات فردی و حیات اجتماعی قابل مطالعه و پی گیری می باشد: **و یهدی الیه من یناب - الذین آمنوا و تطمئن قلوبهم بذكر الله الا بذكر الله تطمئن القلوب.** (الرعد، ۲۷-۲۸) در تفسیر آیه ۲۷ سوره رعد اینچنین آمده است که خداوند به مشیتش گمراه می کند. کسی را که به سوی او رجوع نکند و به مشیتش هدایت می کند کسی را که بسوی او بازگشت نماید. (طباطبایی، ۱۹/۴۸۲)

در آیه ۲۸ سوره رعد این تفسیر آمده است که ایمان به خدا به خدا به صرف این نیست که انسان بداند و درک کند که خدا حق است، زیرا مجرد دانستن و درک کردن ملازم با ایمان نیست، بلکه با استکبار و انکار هم می سازد و چون می دانیم ایمان با انکار نمی سازد پس نتیجه می گیریم که ایمان صرف ادراک نیست بلکه عبارتست از پذیرایی و قبول مخصوصی از ناحیه نفس و نسبت به آنچه درک کرده، قبولی که باعث شود نفس در برابر آن ادراک و آثاری را که اقتضاء دارد، تسلیم شود. پس هدایت از ناحیه خدای سبحان اقتضای امری را از قلب و صدر یا نفس آدمی است. (طباطبایی، ۹/۲۲۰)

(خدا) هر کس را که بازگردد، به سوی خودش هدایت می کند، آنها کسانی هستند که ایمان آوردند و دلهایشان به یاد خدا مطمئن و آرام است، آگاه باشید، تنها با یاد خدا دلها آرامش پیدا می کند. و در نتیجه: **«يا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ - ارجعي إلي ربكِ راضيةً مرضيةً».** (الفجر ۲۷-۳۰)

تو ای روح آرامش یافته! به سوی پروردگارت بازگرد در حالی که هم تو از او خوشنودی و هم او از تو خوشنود است پس در جمع بندگانم وارد شو و در بهشت قدم گذار.

رهایی از اسارت و بندگی: در سبک زندگی دینی انسان از ظواهر دنیوی رها می گردد و تحت اسارت و بندگی نیست درحالیکه در سبک زندگی مدرن انسان اسیر کالاها و دست ساخته های خود می شود و اسیر ظواهر دنیوی می شود که خداوند رسالت پیامبران را در توجه دادن انسان به سوی خداوند و رهایی انسانها از اسارت های بیرونی قرار داده است.

سخن قرآن در این رابطه از هر دیدگاه دیگری، منطقی تر و عملی تر است. کلمه لا اله الا الله و آیه: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ». (آل عمران، ۶۴)

تمام الگوهای ناقص و باطل را که موانع تعالی و تکامل انسان به حساب می آیند، محکوم می کند.

بدین ترتیب، توحید، انسان را همزمان به آزادی معنوی و آزادی اجتماعی فرامی خواند، در هر دو بخش، روحیه آزادی و آزادی خواهی پا به پای تعبد و تقرب رشد می نماید. تحقق و عینیت خوی ها و صفات مهربانی، دلسوزی، احسان که سرمشق گیری از خداوند، پاسخگویی به فطرت، تأمین کننده نیازهای مادی و معنوی در دنیا و آخرت، شمرده می شود، صحنه حیات اجتماعی را تبدیل می کند به صحنه تعاون و همیاری متقابل. با تعاون همگانی در امیر خیررسانی، آرامش روحی بیشتر وحدت اجتماعی ریشه دارتر و پیشرفت در عرصه های مختلف زندگی که قرین رفاه عمومی می باشد، امکان پذیرتر می گردد. خداوند می فرماید: «همان کسانی که آن رسول و پیغمبر ناخوانده درس را که وصف وی را نزد خویش در تورات وانجیل نوشته می یابند پیروی کنند، پیغمبری که به معروفشان وامی دارد واز منکر بازیشان می دارد و چیزهای پاکیزه را حلالشان می کند و پلیدی ها را حرامشان می کند، تکلیف گرانشان را باقیدهایی که بر آنها بوده است برمی دارد، کسانی که بدو ایمان آورده و گرامی اش داشته و یاریش کرده اند و نوری را که به وی نازل شده، پیروی کرده اند، آنها خودشان رستگارانند. (الاعراف، ۱۵۷)

هویت دینی: همانگونه که یکی از کارکردهای دین ایجاد هویت دینی و اخلاقی در افراد است بنابراین سبک زندگی دینی خود موجب هویت دینی و اخلاقی می شود. در حالیکه سبک زندگی مدرن انسان را از هویت اصلی خود دور کرده و با تسلط کالا بر انسان موجب از خود بیگانگی در انسان می شود.

نگاه دینی به ازدواج: در سبک زندگی دینی ازدواج و فرزندآوری مورد توجه و تشویق قرار می گیرد چنانکه ازدواج نیمی از دین محسوب می گردد دولی در سبک زندگی مدرن، از آنجا که مدیریت بدن و تناسب اندام اهمیت می یابد و خود موجب پایگاه اجتماعی فرد می شود، ازدواج و خصوصاً فرزندآوری و شیردهی بدلیل بهم زدن تناسب اندام صورت نمی گیرد.

ارزش وجودی زن در خانه به اندازه ای است که از عوامل آرامش برای زندگی مرد به شمار آمده، گفت و گوی با وی نیز از کارهای نیک و خوب شمرده می شود و نیز دورکعت نماز شخص همسر دار از عبادت شبانه بی همسر برتر است. (جوادی آملی، ۲۵۳)

رفتار با همسر: پیامبر اکرم فرمود؛ «هرگاه ایمان بنده ای زیاد شود، محبت او نسبت به همسرش زیاد می گردد». (نوری ج ۱۴) در این خصوص نیز امام صادق (ع) فرموده است؛ «من گمان ندارم بر ایمان مردی اضافه شود مگر اینکه محبت و علاقه او به همسرش زیادتر می گردد». (حرعاملی، ج ۲۰):

همچنین آن حضرت به همسر یکی از اصحاب فرمود؛ «جایز نیست زن، بیش از توان شوهرش چیزی را بر او تحمیل کند و یا این که نزد کسی از شوهر خود گلایه نماید». (نوری، ج ۱۴)

آراستگی فقط برای شوهر: یکی از توصیه های قرآن به زنان، آشکار نکردن زینت خود برای غیر شوهران خود است در منطق اهل بیت (ع) نیز به آن تصریح و تاکید شده است.

امام صادق (ع) در حدیثی از رسول اکرم (ص) می فرماید: «زنی که برای غیر شوهر خود، زینت خود را آشکار کند خداوند او را به آتش جهنم می سوزاند». (حرعاملی، ج ۱۴) و نیز امام صادق (ع) در حدیثی فرموده است: «پیامبر (ص) فرمود: هر زنی که خودش را خوشبو کند و از منزل خارج شود مورد لعن قرار می گیرد تا به خانه برگردد». (همانجا)

نشانه کمال ایمان: پیامبر (ص) فرمود: کامل ترین مومنین از جهت ایمان کسی است که از جهت اخلاق نیکوترین آن ها باشد و برترین شما کسانی هستند که با زن خود خوش رفتار باشند. (مجلس، ج ۱۰۲)

نذر به عنوان مراسم دینی: نذر عمل دینی است که کارکرد اجتماعی هم دارد. در واقع پیشکش کردن شی یا عملی به نیروی برتر یا مافوق بشری می باشد. نذورات به نام خدا و ائمه و برای رضایت آنان و برآورده شدن نیازها و حاجات افراد صورت می گیرد. همانگونه که بور دیو مطرح می کند نذر می تواند موجب تمایز افراد نسبت به آنانی که به این مراسم اعتقادی ندارند شود و این خود موجب تمایز پایگاهی می گردد. الهیون معتقدند که

نذریه عنوان تکلیفی است که یک فرد دیندار در قبال رفع یک نیاز برای خدا انجام می دهد. دورکیم هدف مناسک مذهبی را نوعی کفاره دهی به قصد استغاثه برای پاک شدن و مغفرت از گناهان می داند. و در بعد پایگاه اجتماعی نیز موجب آثار اجتماعی چون بازتاب دینداری، بخشندگی، دوستدارین بودن فرد نذر کننده، می گردد. از سوی دیگر انسجام اجتماعی با این مناسک ایجاد می گردد و برای فرد علاوه بر ایجاد اجتماعی، در بعد فردی با احساس آرامش در بر دارد. اینگونه تعاملات ایجاد فضای مشترکی می کنند که هویت افراد در آن شکل می گیرد.

مراقبت از اعضاء به عنوان امانت: دسته ای از روایات درباره حفظ نفس و مراقبت از بدن و نیز پرهیز از زیان رساندن به آن، اهمیت ویژه ای داده و بر حفظ صحت آن تاکید دارند، به گونه ای که در برخی روایات، بدن و اعضاء آن از امانتهای الهی به شمار آمده اند و خدای متعال رعایت امانتها را از ویژگی های برجسته مومنان و نمازگزاران واقعی یاد کرده است (المعارج، ۳۲)

امام صادق (ع) می فرماید: «اسراف در اموری است که مال را تباه کند و به بدن زیان رساند. در این روایت زیان رساندن به بدن از مصادیق اسراف به شمار رفته که از گناهان بزرگ است». (جوادی آملی، ۹۹)

قناعت و صرفه جویی: امیر مومنان (ع) می فرماید: «کسی که [نهال] هوس غذاهای گوناگون در دل بکارد، میوه های دردهای گوناگون بچیند. و می فرماید: زندگی را برای خوردن مخواه، بلکه خوردن را برای زندگی بخواه». (جوادی آملی، ۱۰۳)

در آیات شریفه قرآن کریم ۲۳ مرتبه واژه اسراف و مشتقات آن استفاده شده است. «پانی آدم خذو زیتکم عند کل مسجد و کلو و اشربوا و لاتسرفوا» لایح المسرفین (الاعراف، ۳۱)

ملایمت و مدارا: یکی دیگر از ویژگی های زنان مؤمنه و صالحه، مدارا با همسر است، اهمیت این امر در حفظ حریم خانه به حدی است که پیامبر (ص) فرموده است: «اگر زنی با شوهر خود ملایمت نداشته باشد و از او چیزی را بخواهد که قادر به بدست آوردن آن نباشد، خداوند از چنین زنی حسنه ای را قبول نمی کند و در حالی خدارا دیدار می کند که خداوند از او خشمگین است». (طبرسی، ۲۱۴)

زیادی ثروت: امیر مومنان فرمود زیادی ثروت موجب تباهی دین و قساوت دل می شود. (جوادی آملی، ۱۳۶)

شاخصهای سبک زندگی

مجموعه انتخابها در زمینه اوقات فراغت، مصرف کالاهای فرهنگی، مجموعه ای از رفتارها و الگوهای کنش مرتبط با نظارت و مدیریت بدن و چگونگی نگرش و طرز تلقی افراد.

اوقات فراغت: اوقات فراغت عرصه ظهور و بروز سبک های زندگی است. اوقات فراغت مفهومی عینی و گویاست که سبک زندگی و در نتیجه هویت را در گویاترین و محسوس ترین شکل خود بیان می دارد (ربانی و شیری، ۱۳۸۸، ۲۱۸)

مصرف کالاهای فرهنگی: کالاهایی هستند که دارای ویژگی های زیر باشند: مولد یا حاصل اندیشه هستند، زبان یا بیانی نمادین دارند، نتیجه خلاقیت و آفرینش فکری یا حسی فرد یا گروهی از افراد است که هدف اصلی آن انتقال معناست، علاوه بر ارزش اقتصادی، ارزش فرهنگی دارند. مصرف کالاهای فرهنگی با نوعی لذت و پاداش درونی همراه است. کالاهای فرهنگی غالباً پایدارند و مدت ماندگاری آنها بستگی به سطح غنای اندیشه ای دارد که حاصل آن هستند (اجلایی، ۱۰۳)

مدیریت بدن: مراقبت منظم از بدن به ویژه در میان زنان یکی از ابزارهای اساسی است که شخص به کمک آن روایت معینی از هویت شخصی را محفوظ می دارد و در عین حال "خود" نیز از ورای همین روایت در معرض تماشا و داوری قرار می گیرد (گیدنز، ۹۰)

وضع بدن در جامعه مصرفی متضمن نوعی علاقه تجاری، نمایشی و آرایشی به آن است. در جامعه ما، فراگیر شدن پدیده آرایش دختران و زنان در عرصه زیست اجتماعی و استفاده از لباس هایی که در آن ها سه خصوصیت چسبان، کوتاه و بدن نما بودن وجود دارد، با آموزه های دینی و بافت اجتماعی، هنجاری، عرفی و قانونی جامعه که هر نوع کامجویی زن و مرد از یکدیگر را در چارچوب تشکیل خانواده تعریف می کند، در تعارض است. بدن نقش واسطی را بین مصرف و هویت فرد ایفای کند و به مکان اصلی نمایش تفاوتها تبدیل گردیده است. فرهنگ مصرفی منابع فرهنگی و نمادین بسیاری را برای مدسازی شخصی در اختیار افراد قرار می دهد که بدن برای آنها اهمیت دارد (Turner و ۱۹۹۶ به نقل از ذکایی، ۱۲۳)

کلیشه های جنسیتی: کلیشه های جنسیتی ارائه دهنده تصویر یکنواخت و قالب بندی شده ای از رفتارهای خاص مربوط به زنان و مردان است بدون آنکه مورد بررسی و آزمون قرار گرفته باشد. براساس کلیشه های جنسیتی، زنان و مردان در جامعه دارای ویژگی های خاص، رفتارهای خاص و حالات روانی خاص هستند، در نهایت قابلیت انجام وظایف و کارهایی را دارند که به صورت معمول با یکدیگر متفاوتند (اعزازی، ۴۵).

نتیجه گیری

در جوامع سنتی، مصرف قناعت آمیز بودامروزه جامعه مصرفی چون رشد جوامع از طریق مصرف است تولید و اشتغال از آن طریق ایجاد می شود، جوامع مصرف گرا شده اند. تکنولوژی مدیریت فرد را گرفته و افراد بدون آنکه خود متوجه باشند مدیریت خود را به کالاهای دست ساخته خود منتقل کردند. از سوی دیگر، اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی در دهه اخیر سبک زندگی جوانان را به شیوه ی جدید زندگی دیجیتال پیوند زده است و فرهنگ های ویژه جوانان را جهانی کرده است، منظرواز فرهنگ ویژه جوانان این است که یک منظومه فرهنگی واحد، همه افراد زیر ۳۰ سال در تمامی طبقات اجتماعی را به خود جذب می کند و فرهنگ ویژه جوانان را تشکیل می دهد. بروز این فرهنگ ویژه را می توان در کنش، انتخاب و سبک زندگی مشاهده کرد. بنابراین مفهوم سبک زندگی می تواند محققان را بیش از همیشه متوجه اهمیت فرهنگ سازد در جامعه اسلامی با سبک زندگی دینی مناسبات و روابط منطبق بر آموزه های دینی است و خروجی این جامعه انسانهایی شایسته هستند که ملاک برتری آنها مال و ثروت نیست، بلکه برخورداری از ویژگی های ارزشی و فضیلت هاست. مصرف نمایی که در سبک زندگی مدرن است در سبک زندگی دینی به امساک و فروتنی و عدم ریاکاری تبدیل می شود. بنابراین ایجاد سبک زندگی دینی در ایران به عنوان شاخص جامعه اسلامی می تواند در بعد فردی با آرامش و تقرب الهی و هویت دینی و در بعد اجتماعی با توسعه یافتگی همراه باشد. به عبارت دیگر می توان سبک زندگی دینی را یکی از راهکارهای اقتصاد مقاومتی تعریف کرد. بررسی های انجام شده مشخص کرد که براساس دیدگاه گیدنز، کاهش وابستگی جامعه به مذهب و افزایش وابستگی آن به علم، سبب دستکاری سبک زندگی شده است. همچنین وی تصریح می کند که همزمان با سست شدن مبانی دینی و هویت اجتماعی، بدن و کالاهای مصرفی جایگاه و اهمیت بیشتری در هویت سازی افراد پیدا می کند.

براساس دیدگاههای دینی، همانگونه که در تفسیر سوره حجرات آیات ۱۴-۱۵ مشخص شده بین اسلام و ایمان تفاوت از آن جهت وجود دارد که اسلام شکل ظاهری قانونی دارد و هر کس شهادتین را بر زبان جاری کند، در سلک مسلمانان وارد می شود و احکام اسلام بر او جاری می گردد ولی ایمان یک امر واقعی و باطنی است و جایگاه آن قلب آدمی است، نه زبان و ظاهر او. اسلام ممکن است انگیزه های مختلفی داشته باشد، ولی ایمان حتما از انگیزه های معنوی، از علم و آگاهی سرچشمه می گیرد که تقوا میوه آن است. (مکارم شیرازی، ۲۲/۲۱۷-۲۱۸)

بنابراین با توجه به جایگاه دین در جامعه ایران، شایسته است به این امر توجه شود که برای رسیدن به سبک زندگی دینی باید علاوه بر قوانین و آموزه های اسلامی، ایمان و میوه آن تقوی نیز در افراد تقویت شود.

گونه شناسی نوع روابط درسبک زندگی مدرن و دینی

شاخصهای سبک زندگی	نوع روابط درسبک زندگی مدرن	تعریف عملیاتی سبک زندگی مدرن	نوع روابط درسبک زندگی دینی	تعریف عملیاتی سبک زندگی دینی
اوقات فراغت	مبتنی بر مصرف	دیدار دوستان، اقوام، تماشای تلویزیون، رفتن به رستوران، رفتن به سفر تفریحی و...	کلیه تعاملات مبتنی بر رضای خدا و معنابخشی به زندگی و مبتنی بر صرفه جویی	عمل به فرایض دینی، رفتن به سفر زیارتی، صلح رحم، انجام کارهای عام المنفعه و خیر، نذر و...

مصرف کالاهای فرهنگی	تظاهر نمایی	خواندن کتاب، روزنامه، مجله، رفتن به تئاتر و سینما، گوش دادن به موسیقی، رفتن به کنسرت و...	پرهیز از تظاهر و فروتنی و تعمق و تدبیر بیشتر در دین و توانایی تاثیرگذاری در تعاملات	تلاوت قرآن، کتب فقهی، جلسات قرآن، مسابقات قرآنی و تفسیر، جلسات مذهبی و...
مدیریت بدن	انسان محوری و توجه به بدن نمایشی	گرفتن رژیم غذایی جهت تناسب اندام، جراحی های زیبایی، توجه به آرایش مو، مراقبت از پوست و مو...	خدا محور و استفاده از بدن به عنوان وسیله ای در جهت پیمودن کمال الهی و تقرب الی الله	مراقبت از بدن به عنوان امانت الهی
کلیشه های جنسیتی	کم رنگ شدن روابط مردسالارانه سنتی	سنجش میزان باور به نگرش های سنتی و مردسالارانه در زمینه ازدواج، خانواده، تحصیل، اشتغال و...	رابطه مردوزن بر اساس مکمل بودن، افزایش رزق و روزی، آرامش، تکمیل شدن دین	نگرش به زن و مرد و نقشهای آنان بر اساس آموزه های دینی و دستورات قرآن

سبک زندگی غیر دینی	سبک زندگی دینی
آموزش و یادگیری از طریق رسانه و وسایل ارتباط جمعی	آموزش و یادگیری از طریق قرآن و سیره پیامبران و ائمه
فرهنگ غرب به عنوان فرهنگ غالب	فرهنگ اسلام به عنوان فرهنگ غالب
نتیجه آن تمدن غربی	نتیجه آن تمدن اسلامی
پیامد آن از خدا بی خبر شدن	پیامد آن اسلامی شدن
انسان محوری (انسان غربی)	خدا محور
نگرش غربی	نگرش دینی
معنای زندگی در مصرف	معنای زندگی در رضای خدا
باز تولید اقتصادی و سرمایه داری	باز تولید فرهنگی و دینی
کالای منزلی موجب تمایز پایگاهی	عمل به احکام و دستورات دینی و اخلاقی موجب تمایز پایگاهی

پیشنهاده‌ها

لازم است دستگاه‌های اجرایی در حوزه فرهنگ با فراهم ساختن مشارکت جوانان در فعالیتهای فرهنگی دینی ورشد مصرف کالاهای فرهنگی انسجام ووفاق ملی را تقویت و در هویت بخشی دینی به جوانان موثرباشند.فضاهای اجتماعی جوانان بایستی به گونه ای فراهم شود که آنها بتوانند به راحتی ارتباطات مناسب اجتماعی را براساس هنجارهای دینی واجتماعی به منصف ظهور برسانند زیرا براساس آنچه که نظام اجتماعی به آنان انتقال می دهد، رفتارهای خود را انجام می دهند. فرهنگ سازی در حوزه آموزش، نهادها، رسانه از دیگر ضروریات است. سلیقه های مبتنی برآموزه های دینی باید در محیط های آموزشی ای که در جوامع مدرن تبدیل به شکل عمده انتقال فرهنگ شده اند، بوجود آیند و توسعه وپرورش داده شوند و موجب تقویت ایمان مذهبی شوند. گروه همسالان و خانواده همسویی بانهادهای آموزشی نیز بر سلیقه تاثیر می گذارند. در این راستا باید بررسی گردد که روندهای فرهنگی موجود در جامعه چگونه تعبیر شده اند؟ تاچه اندازه تلاش کردیم شکل رفتار دینی به گونه ای باشد که، نظام اعتقادی در رفتارهای افراد متجلی شوند. خانواده، همسالان، نهادهای آموزشی، رسانه و... یکپارچه عمل کردند. بازنگری در زمینه های ذهنی، روندها، رویه های ایجاد شود، ذهن اساتید درگیر شود آیا روند های موجود به شکل مطلوب حرکت می کنند، آیا برآیند عملکرد سیستم آموزشی دانشجویانی بادرجه اعتقادی - فرهنگی بالاست. پردازش روندها صورت گیرد. تغییر مناسبات اجتماعی، استفاده از اینترنت به عنوان واسطه - همگرایی بین فرهنگ و فناوری، ادیانهای نوظهور معنویت امروز را کم کرده نیاز به همفکری وهم اندیشی در این خصوص است تا براساس روندی که در چارچوب دین تعریف شده، راهی بیابیم وجایگاه واقعی تمدن اسلامی خود را بیابیم. فرصتی فراهم شود تا تفکر خلاق، تفکر انتقادی، سواد رسانه ای در جامعه افزایش یابد.

۱. قرآن مجید
۲. اصفهانی، بانوی (امین)، مخزن العرفان در علوم قرآنی، تهران، نهضت زنان مسلمان، ۱۳۶۱.
۳. اعزازی، شهلا، جامعه شناسی خانواده، تهران انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۰.
۴. جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیات، چاپ پنجاه و چهارم، قم، نشر اسرا، ۱۳۹۱.
۵. چاووشیان، حسن، سبک زندگی و هویت اجتماعی، پایان نامه دانشجویی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.
۶. الحسینی حسین بن احمد الشاه عبد العظمی، تفسیر اثنی عشری، تهران، انتشارات میقات، ۱۳۶۴ ق.
۷. حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، قم، موسسه آل بیت، انتشارات مهر، ۱۳۷۲.
۸. حسینی الهمدانی، محمد حسین، انوار درخشان در تفسیر قرآن، تهران، ۱۳۸۰ ق.
۹. خسروپناه، عبدالحسین، کلام جدید با رویکرد اسلامی، نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاهها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۹.
۱۰. ذکایی، محمد سعید، فرهنگ مطالعات جوانان، تهران، انتشارات آگه، ۱۳۸۶.
۱۱. ربانی، رسول، شیرینی، حامد، اوقات فراغت و هویت اجتماعی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، شماره ۱۳۸۸، ۸.
۱۲. رحمت ابادی، الهام و دیگران، سبک زندگی و هویت جوانان، فصلنامه علمی _ پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره پیاپی ۱۳۸۵، ۲۰.
۱۳. رفیع پور، فرامرز، توسعه و تضاد: کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران، چاپ ششم، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۴.
۱۴. سازگارا، پروین، بررسی سبک زندگی قشر دانشگاهی و بازآزبان طبقه سنتی متوسط جدید و قدیم، رساله دکتری جامعه شناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۴.
۱۵. الطبرسی، ابوعلی الفضل بن الحسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، ترجمه علی کرمی، تهران انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۰.
۱۶. فاضلی، محمد، مصرف و سبک زندگی، قم: انتشارات صبح صادق، ۱۳۸۲.
۱۷. فروند، ژولین، جامعه شناسی ماکس وبر، ترجمه عبدالحسین نیک گوهر، تهران، نشر رایزن، ۱۳۶۸.
۱۸. قرائتی، محسن، تفسیر نور، چاپ چهارم، تهران، مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، ۱۳۸۳.
۱۹. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، چاپ پانزدهم، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۱.
۲۰. گیدنز، آنتونی، هویت شخصی، تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران، نشر نی، ۱۳۷۸.
۲۱. همو، تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، چاپ دوم، نشر نی، ۱۳۸۴.
۲۲. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، تفسیر نمونه، چاپ بیست و سوم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۳.

۲۳. مهدوی کنی، محمدسعید، دین و سبک زندگی مطالعه موردی شرکت کنندگان در جلسات مذهبی، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۶.

۲۴. نوری، میرزا حسین، مستدرک وسائل الشیعه، بی تا.

۲۵. وحید خراسانی، حسین، توضیح المسائل.

26- Chaney ,David life style,lon,Riutledge, 1996.